

Življenje v vrednotah

Ob življenju, ki je najvišja in nedotakljiva naravna vrednota (prim. Kremžar 2000: 109), se odslkava dezorientiranost in nedoslednost, malone hipokrizija človeštva. Na eni strani pomeni vrhunec življenja uživaštvo (ki ga v resnici uničuje), odpoved in odločitev za življenje je skoraj greh proti življenju (čeprav ga poraja in oplaja). Ista družba, ki sočutno, morda celo patetično spremlja medijsko zgodbo o bolnem otroku, je lahko ravnodušna do narodnega genocida itd. Kako je torej s tem življenjem?

Dr. Marko Kremžar, čigar dela so zvečine osnova za pričujoči razmislek, trdi, da je naše resnično bogastvo prav v življenju (prim. Kremžar 1992: 63). In najvidnejša sled, »*ki jo pušča življenje v naravnem redu, je spet življenje. /.../ Vsako živo bitje teži za tem, da pusti za seboj življenje v obilnejši meri, kakor ga je dobilo. /.../ Kljub obilju življenja, ki ga opažamo krog sebe, je življenje vendarle krhko in ranljivo. /.../ Vendar je ob vsej krhkosti posamičnega življenja, pa najsi gre za mikroorganizem ali za človeka, te skrivnostne sile v nezlorabljeni naravi vedno več, ker je očitno močnejša od smrti. Edino človek, ki mu je bilo zaupano, da gospodari nad naravo, more in si drzne postavljati meje življenju in ga je zmožen uničevati na različne in temeljite načine*« (Kremžar 1992: 63). Samo človek more tehtnico nagniti v prid smrti. Seveda ne gre samo za direktno uničevanje življenja, ampak tudi za zmanjševanje njegove kvalitete, zlasti s porabništvom in hedonizmom. Če naj se človeštvo in življenje ohrani, so potrebne temeljite spremembe. Osamljeni napor posameznikov so premalo, razen prek naravnih skupnosti družine in naroda. Zlasti v prvi je začetek »naravnega spreob-

rnjenja k življenju. Od tam ga je treba v zavesti vzajemnosti in medsebojne odvisnosti širiti po vsem narodnem občestvu« (Kremžar 1992: 67).

Torišče »odločitve za življenje« je torej družina. Posameznik, ki išče življenje, bo pri odločanju iskal opore prijateljev. Ker je vez med možem in ženo najmočnejša od vseh družbenih vezi in obsega tudi prijateljstvo, bo odločitev za vrednote in za življenje potekala prav v družini. Dogovor za življenje ne pomeni v družini nič manj kakor odločitev za srečo. Odločitev za življenje bo imela, sicer ne takoj, a zato nič manj gotovo, tudi pomembne posledice na gospodarskem in kulturnem področju (prim. Kremžar 1992: 69 – 71).

Ob preseku življenja in družine se ne kaže izogniti občutljivi temi o spolnosti in ljubezni. Spolnost, ločena od ljubezni, spreminja v očeh najbližjega osebo v objekt njegovega užitka (prim. Kremžar 1988: 40 – 41). Sprejeti ljubezen v medsebojnem odnosu bi pomenilo več, a bi od obeh prizadetih zahtevalo, da sprejemata celotno realnost in problematiko bližnjega, pa tudi potencialno realnost novega življenja. Ljubezen teži k večnosti, zato želi biti trajna in plodna. Sebičnost, usmerjena v trenutek, pa je jalova. Prvo je spreobrnjenje k življenju. In to spreobrnjenje pomeni sprejetje celotnega življenja od spočetja do naravne smrti. Le tako je mogoče govoriti o dostojanstvu življenja (prim. Kremžar 1992: 120).

Še nekaj besed o abortusu, razvezi in evtanaziji, kot sodobnih groznjah življenju. Iz statistik je razvidno, da v neenaki tekmi z avti, počitniškimi hišicami, televizijskimi in drugimi aparati domače udobnosti otroci zaosta-

jajo. Mnogi zakonci v načrtovanju družinskega standarda najdejo sredi predmetov komaj prostorček za svoje nasledstvo. Razosebljenje še nerojenega otroka je posledica posameznih egoizmov, najde pa oporo bodisi v totalitarni državi bodisi v praktičnem materializmu. Razširjenost splava z državno podporo je eden od načinov, s katerimi sistem ubija v ljudeh smisel za osebno odgovornost in za svetost življenja (prim. Kremžar 1984: 103). »Detomor ne uniči le dragocenega daru življenja, temveč poreže tudi vezi med starši in preživljenimi otroki. Ti se kaj kmalu zavedo ali le slutijo, da so bili izročeni nekoč na milost dveh ljudi, ki v globini svoje duše ne spoštujeta tudi njihovega življenja ...« (Kremžar 1984: 105).

»Bolestno koristoljubje se ne ustavi pri uničevanju življenj, ki niso bila spočeta iz ljubezni. /.../ Ker zakon ni več trden, ker družina in dom nista več zagotovilo pred samoto, se nobeden od zakoncev ali naključnih ljubimcev ne upa prevzeti na lastne rame odgovornost za novo življenje. Nestalnost odnosov med možem in ženo, ki iščeta le lastne koristi, ima za posledico strah, nezaupanje, osamljenost, nerodovitnost in smrt.« (Kremžar 1984: 105). Pred težavo v takem zakonu, ki je neizbežno povezana z bolečino, je samoumeven beg v razporoko.

Čeprav evtanaziji pravijo umor iz usmiljenja, je vendar tudi ta umor iz sebičnosti. Kdor ni več koristen, naj »odide«. Kdo naj odloči? Naj sinovi in hčere sklepajo o smrti staršev? Zdravniki naj si poenostavijo delo? Naj upravitelji uravnesijo svoje proračune s smrtjo? Tudi ta pot do večje osebne »svobode« in družbene »uspešnosti« uničuje osebnosti in reže vezi med ljudmi (prim. Kremžar 1984: 106).

Pomembno je veselje do življenja. Pomankanje notranjega veselja skuša površen človek nadomestiti z videzom veselosti, ki potrebuje umetnih pomagal, da zamotijo rastoče dolgočasje. Če veselja ni, izgublajo smisel tudi druge vrednote, vključno z zve-

stobo, kar ima zlasti v zakonu uničujoče posledice. Prenova nravi v smeri vrednot je odlično sredstvo za družbeno preosnovo, spremembe v družbi pa s časom lahko postanejo uspešen pripomoček za bolj smiselno življenje (prim. Kremžar 1998: 94).

Svoboda

Človekova svoboda, čeravno sila omejena, »oddaljena, zmanjšana« (Komar 1999: 257 – 258), pa vendar podoba božje svobode, je eden od temeljev osebnega in skupnostnega življenja (prim. Kremžar 1984: 37). Marko Kremžar ne podlega evforijam in jo nemudoma omeji s prigradnostjo človeka samega, pa tudi okolja, v katerem živi; skratka, z naravnim redom, katerega del je in mora biti človek. *»Svoboda človeku ne pomeni neomejene možnosti izbire, ne glede na okoliščine, tudi ne pomeni prostosti od vsake potrebe, marveč prostost od vsakega nasilja. Pomeni možnost delovanja v skladu s svojimi nagnjenji brez kakršne koli zunanje prisile.¹ V teh naravnih mejah lahko najde človek pravo svobodo in svoje možnosti za rast. Kdor prezira svoje naravne omejitve, je obsojen na stalen beg pred samim seboj in pred resničnostjo, ki jo čuti v sebi. Pa tudi druga skrajnost ni brez nevarnosti. Kdor se pretirano boji, da bi zadel na mejo svojih zmožnosti, se brez vzroka obsoja na negibnost.«* (Kremžar 1992: 136).

Svoboda je predvsem duhovna dobrina; zakoreninjena je v človeku. »Polnost človeka je v zrelem dopolnjevanju svobode z odgovornostjo« (Kremžar 1992: 145). Malikovanje svobode ni na mestu. Svoboda je res neobhodno potrebna, a še ni zadosten pogoj za rast osebnosti in uporabljati jo moramo odgovorno; to je v skladu z drugimi velikimi vrednotami, med katerimi sta ljubezen in resnica gotovo na prvem mestu (prim. Kremžar 1984: 37; 95 – 96). Marsikdaj bi radi poenostavili vsebino svobode na »možnost doseči to, kar hočemo«. V takem primeru bi bila svoboda po-

Piero della Francesca, Adamova smrt, detajl: Adam in njegovi otroci, 1452, freska, 390 x 747 cm (cela slika), San Francesco, Arezzo.

vsem odvisna od denarja, imetja, položaja v družbi in od politične moči. Kadar se človeštvo navdušuje za absolutno svobodo človeka, je nevarnost, da tako gledanje pripelje v anarhijo, iz nje pa v družbeni absolutizem take ali drugačne vrste (Kremžar 1998: 294 – 295).

Odveč je poudarjati, da bodo prav notranje svobodni ljudje (prim. Stres 1987: 105 – 107), ki se ne navezujejo na imetje in oblast, zmogli tudi družbo, v kateri živijo, približati idealu pravice, miru in svobode (prim. Kremžar 1998: 294 – 295). V zvezi z družbo velja omeniti še politično svobodo. Ta je temelj vseh javnih svoboščin; brez nje je kmalu konec tako osebne lastnine kakor blaginje, kulturne svobode in končno celo svobode vesti, zato tudi resnične verske svobode. Marko Kremžar razloži še razliko med svobodo in svoboščino. Vsaka svoboda, ki jo prejmemo po milosti drugega, je le svoboščina. Resnična družbena, to je politična svoboda, je človekova prirojena pravica. Zato ne bi smel nihče zanjo prositi soljudi, marveč jo je vsakdo dolžan hraniti in braniti (prim. Kremžar 1984: 54 – 55).

Svoboda je velikega pomena tudi v gospodarskih odnosih. Poleg tega, da je pogoj za vzajemnost (prim. Kremžar 1992: 145), je odvisna zlasti od lastnine. Pomanjkanje imetja ogroža človekovo osebno svobodo. Lastniki se ne smejo čuditi, če polagoma izgubijo oboje, svobodo in lastnino, kadar lastnina ni uporabljena kot sredstvo za ohranjanje lastne in družbene svobode (prim. Kremžar 1984: 54 – 55). »Odtod potreba, naj družba pomaga doseči in ohraniti neko osnovno lastnino vsakemu članu skupnosti v zagotovilo njegovih osebnih in družbenih, to je političnih pravic. Svoboda duha zahteva zdravih in močno zakoreninjenih idej, medtem ko potrebuje obramba človekove svobode poleg tega še osebne lastnine. V družbi pa najde svobodoljubje izraz v politični organizaciji svobodnih ljudi, ki z vsemi duhovnimi in tvarnimi sredstvi ohranjajo, razvijajo in branijo svojo najvišjo naravno vrednoto.« (Kremžar 1984: 55).

Resnica

Resnica je brez dvoma ena najvišjih vrednot. Po krščanskem pojmovanju je ena (prim.

Juhant 2000: 76) in zato v sebi skladna in nedeljiva (Kremžar 1998: 37). Resnica je preprosta (Komar 1999: 63). Dolžnost je iskati jo na način, ki je primeren dostojanstvu človekove osebe in njeni družbeni naravi (prim. Kremžar 1986: 31 – 33), »to se pravi s svobodnim razglabljanjem, s pomočjo izročila, z izmenjavo mnenj in s pogovorom. Spoznane resnice se je treba z osebnostno pritrditvijo trdno oklepati« (Kremžar 1992: 104 (po Dignitatis Humanae, VS. I, 3, 429)).

Marko Kremžar navaja tri sovražnike resnice. Zmota in laž (prim. Komar 1999: 29) predstavljata zavedno ali nezavedno potvarjanje resnice bodisi z besedo bodisi z molkom. Lažnivec načeloma ne zanika resničnosti, jo samo prilagaja svojim koristim; noče ji služiti, hoče biti gospodar nad resničnostjo. Nevarnejša za resnico je skepsa. Ta lahko zanika resničnost ali pa človekovo možnost, da resnico spozna. Iz nje izvira tudi precej razširjen kriticism. Največjo in najbolj razširjeno nevarnost za resnico pa danes predstavlja cinizem, ki je doma zlasti pri izobraženem človeku. Njegova ost, na videz usmerjena proti vsakdanji resnici, meri globlje. Uničuje upanje in tako rani voljo, jemlje človeku nagibe, da bi stopil na pot spoznavanja stvarnosti in odkrivanja še nepoznanih možnosti. Prezirljiv odnos cinika se seveda kaže tudi v razmerju do drugih vrednot in do smisla lastne eksistence (prim. Kremžar 1998: 37). Ta razporeditev seveda ne sme pustiti vtisa, da je laž (prim. Kremžar 1997: 45 – 46) zanemarljiv, lahkoten prestop. Laž »je nasilje, s katerim se ne smemo sprijazniti. /.../ Je strup, ki lega človeku na dušo kot nevidna mreža. Jemlje mu jasnost pogleda in zanos poleta, zavija v meglo smisel stvari, zasenci smisel življenja pa tudi veselje nad njim. V družbi se širi laž kot plast gnilobe, ki tlači k tlom in povzroča mrtvilo« (Kremžar 2000: 48). Laž lahko odpravimo le s trdno odločitvijo za resnico (prim. Kremžar 2000: 44 – 49).

Marko Kremžar razmišlja tudi o življenjski aplikaciji različnih odnosov do resnice v družbi. Govorjenje o resnici pri mnogih ljudeh zbuja odpor in strah. Nezaupljiv odnos do resnice nekateri opravičujejo z demokratično širino, drugi s pluralizmom ali pa z nevarnostjo, ki jo za mirno sožitje pomenita nestrpnost (prim. Kremžar 1999: 95) in fanatizem (prim. Kremžar 1992: 99). Dejansko ni redko, da ljudje, ki so prepričani, da imajo prav,² preganjajo vse, ki z njimi ne soglašajo.³ Vendar tudi ni redek pojav, da človek iz strahu pred prepirom ali »zaradi ljubega miru« ne izrazi ali ne brani svojega mnenja, čeprav je prepričan, da ima prav in da se njegovi bližnji motijo.⁴ Kadar obvladajo družbo ljudje prvega kova, ji dajo totalitaren značaj. Bodisi da so prepričani, da imajo prav, bodisi da niso pripravljeni sprejeti nobenega drugega mnenja kot to, ki so ga izbrali kot svoje, bodisi da na ta način ščitijo svoje osebne ali skupinske koristi; posledice so za ostale člane družbe popolnoma enake: niso več svobodni. Kadar hoče namreč skupina ljudi v družbi nasilno uveljaviti svoje mišljenje,⁵ se poslužijo vseh sredstev, tudi političnega in gospodarskega monopola. Pa tudi obratno je res, za doseg popolne politične oblasti skušajo totalitarne skupine vsiliti skupnosti enotnost mišljenja in obvladati gospodarske silnice v družbi. Tako se zgodi, da v razmeroma kratkem času pripeljejo družbo v podoben položaj tisti, ki jo vladajo kot fanatiki, drugi, ki jo uporabljajo iz neurejenih političnih ambicij, ali tretji, ki zasledujejo popolno gospodarsko oblast za vsako ceno (prim. Kremžar 1984: 79 – 81).

Resnica je orožje, ki osvobaja (prim. Turk 1993: 25) in ki si ga upajo uporabljati le pogumni ljudje, kateri zaupajo v njeno moč in v globoko resnicoljubnost človeškega rodu. Ne bo sicer držalo, da je večina ljudi resnici zvesta, pač pa hrepeni po njej kljub pomanjkanju poguma, da bi se je oklenili.

Resnica, ki jo posreduje ljubezen, je orožje, ki sočasno rani in celi; ki vzbudi viharje, a tja, kjer jo sprejmejo, prinaša mir (prim. Kremžar 1984: 61).

Pravičnost

Pravičnost je osnovna družbena krepost (prim. Komar 2000: 148 – 150), saj je mogoča le v odnosu med ljudmi. Spričo tega izraza pa se je treba ogniti napačnega videza, da je družba lahko krepostna ne glede na posameznika (prim. Stres 1991: 60 -69). Gre za osebno lastnost, ki jo mora gojiti v odnosu z bližnjimi vsak človek, če hoče, da bodo družbeni odnosi okrog njega pravični in da bo taka tudi družba, v kateri živi. Naloga pravičnega je znova in znova vzpostavljati ravnovesje pravičnosti med tem, kar naš bližnji ima, in med tem, kar mu gre. Pravična družba, ki bi jo človek želel svojemu narodu, je tedaj družba ljudi, ki bi neprestano in dobrohotno vzpostavljali v družbene odnose pravično ravnovesje.

Marko Kremžar po tomističnem ključu (prim. Kremžar 1988: 124-129) loči dve obliki pravičnosti (prim. Stres 1996: 205 – 208). Prva, pogodbeno ali menjalna, se nanaša na odnose med osebami v družbi, zajema vse iz našega položaja »dolžnikov« izvirajoče dolžnosti,⁶ druga, razdelitvena oblika pravičnosti se nanaša predvsem na odnos med predstavniki družbe in osebami, ki družbo sestavljajo.⁷

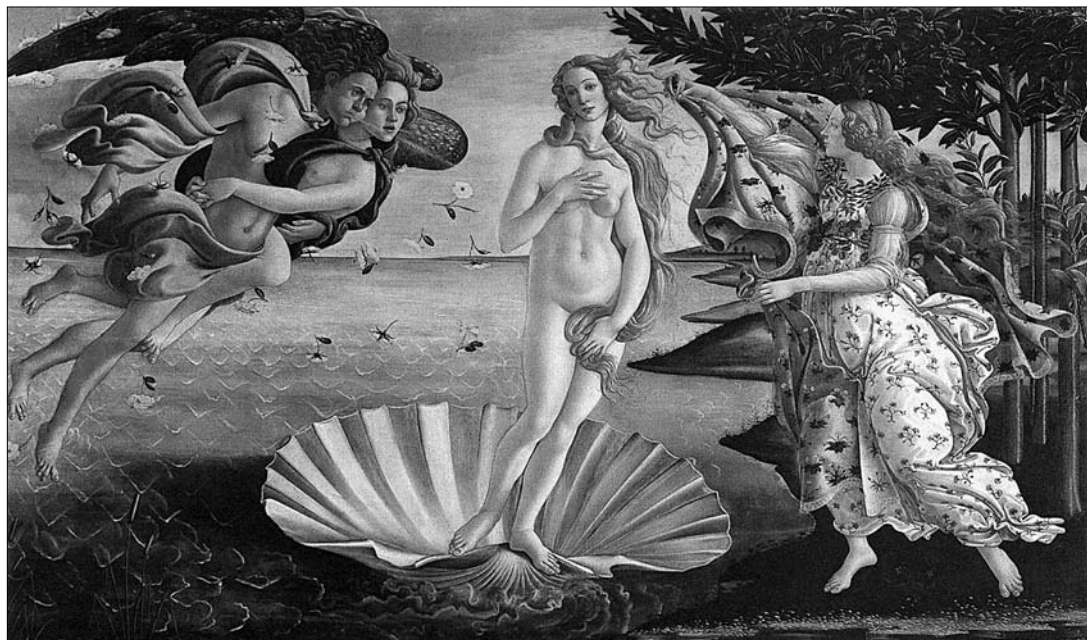
»Krivica ni v tem, da ima nekdo več imetja kot drugi ali večje dohodke. Krivica se pričinja tedaj, kadar nimajo vsi člani skupnosti priložnosti za razvijanje svojih talentov, kadar ne morejo preživljati svojih družin ter kadar zaradi pomanjkanja tvarnih dobrin pričenjajo izgubljeni zdravje in mir hkrati z osebno in politično svobodo.« (Kremžar 1984: 54).

Kdor prejme, je dolžan. Pravičnost terja, da poravnamo tudi svoj dolg do Stvarnika. To storijo člani skupnosti s tem, da pomagajo drug drugemu razvijati prežete sposobnosti

v skupno blaginjo. Od tod je jasno, da nam pravičnost nalaga tudi dolžnosti do rodu, ki nam preko zgodovinske verige svojih članov posreduje življenje in lastnosti. Kdor ne vrača narodu, kar je po svojih starših od njega prejel, je nehvaležen in ne dela pravično.

Težava, s katero je združeno neprestano iskanje pravičnega ravnovesja, je pripeljala člane že prenekatere družbe do dvoma nad možnostjo pravičnih družbenih odnosov brez nasilja. Krepost pravičnosti so zamenjali s pojmom uzakonjene pravice, ponazorjene s kipom, ki ima v rokah tehtnico, zavezane oči, a nima srca. Taka mrzla in legalistična pravica je največ, kar nam more ponuditi na tem področju agnostična družba. Pa tudi družba, ki zaupa le vase in ne upošteva niti pomembnosti (transcendence) osebe niti nravnih skupnosti, ne more dati več. In vendar pravičnost ne more biti zapopadena v vsej polnosti le v pravilih in zakonih »legalne« pravice.

Pravičnost zahteva od človeka, da je pripravljen dajati poleg tega, kar družbi dolguje neposredno, in tega, kar dolguje posredno, svojim bližnjim tudi marsikaj, česar jim po zakonu ni dolžan (Prim. Komar 148 – 150). To so dobrine, do katerih ima vsak človek pravico in zato tudi vsak človek dolžnost. Dolžnost povračati dobroto s hvaležnostjo je bila že omenjena; podobno je dolžnost izraziti bližnjemu na primer spodbudo, prijaznost, veselje, pohvalo, resnico, pa tudi razlago, pouk in nasvet, ki mu lahko resnico približa. Biti hvaležen ali dati dober nasvet ni isto kot vrniti dolg ali izpolniti pogodbeno obveznost; je veliko več, a spada še vedno v okvir čiste pravičnosti. Ničesar ne damo, česar ne bi bili prejeli. Pa tudi kdor posodi ali svobodno podpiše pogodbo, lahko stori s tem več kot golo gospodarsko dejanje. Kolikor gre pri tem za pomoč ali zaupanje, sežejo take osebne odločitve iz družbenega okvira na področje osebnih odnosov v skupnosti. Ne temeljijo le na koristi, temveč tudi na ljubezni.

Sandro Botticelli, **Rojstvo Venere**, 1485, tempera na platnu, 172,5 x 278,5 cm, Galleria degli Uffizi, Firenze.

Pravični ne stori samo tega, kar po svojih pogodbениh in družbenih obveznostih mora, marveč vse, kar more storiti s talenti, ki jih je prejel, za dobrobit skupnosti. A zakaj naj pravičen človek daje več, kot je dolžan? Edini odgovor je: ljubezen. Ker pa za ljubezen ni prostora v odnosih, ki temeljijo zgolj na uravnovešenju koristi, je jasno, da smemo iskati to stopnjo pravičnosti le v osebnih odnosih v okviru naravnih skupnosti. Tukaj se dviga pravična oseba nad omejitve zakonite pravice, ki jo dopolnjuje z usmiljenjem (prim. Kremžar 1992: 87 – 88), ki ni drugega kot eden od izrazov ljubezni; najvišjo družbeno krepost, ki je pravičnost, naj bi vedno dopolnjevala najvišja teološka krepost ljubezni; še posebej v obliki usmiljenja, ki pravičnosti ne sme nadomestiti. Pri tem pa se Marko Kremžar opira na sv. Tomaža Akvinskega, ki pravi, da je pravičnost brez usmiljenja kruta, a da je usmiljenje brez pravice mati razkroja (prim. Kremžar 1984: 127 – 132).

Mir

Kaj je mir? »Mir je pokojnost reda« (Kor-mar 1999: 170). Za nekatere je mir odsotnost vsake sile, je lagodno mirovanje v vsestranski praznini, ki je zelo blizu nebiti. V tem primeru je mir negibnost smrti in je nemir posledica življenja. Za kristjane je mir prav nasprotno polnost sile in neskončno ravnovesje, je posledica do skrajnosti polnega življenja, katerega najvišji izraz je ljubezen. Nemir je tedaj kristjanu znak, da je življenje šibko in nepopolno, ter da je ljubezni malo.

Ker je zemsko življenje nepopolno zaradi ranjene narave in smrti, je nemir z njim neločljivo združen. Na svetu tedaj ne moremo pričakovati popolnega in dokončnega miru, temveč se moramo truditi, da ohranjamo nepopoln mir tako v sebi kakor v skupnosti, a to v čim večji meri. Torej je kot vsaka vrednota dosegljiv na zemlji le za ceno napora in odpovedi.

Ker smo ljudje bitja, ki živimo istočasno stvarno in duhovno, osebno in družbeno življenje,

se najdemo pred mnogotero resničnostjo notranjega in zunanjega, osebnega in družbenega miru. Mir v notranjosti ni odvisen od zunanjega miru, pa je z njim kljub temu povezan. Mir in nemir, ki vladata v svetu, imata svoje korenine v človeku. Vrednost notranjega in zunanjega, osebnega in družbenega miru je različna. Notranji, osebni mir je temelj miru na svetu. Zunanji mir je sicer vrednota, a ne najvišja; podrejena je osebnemu miru (prim. Kremžar 1984: 114 – 117).

Mir je bistveno povezan tudi z redom, pravzaprav je brez reda nemogoč. Vendar vsak red ne prinaša miru; urejene okupatorske vojaške enote, red koncentracijskega taborišča v bistvu predstavljajo nered, vojno. Možne so različne ureditve, vendar je treba najti tisto obliko, ki sloni na pravičnost, »ki raste v skladu z naravno moralno naravnostjo iz ljubezni in svobode« (Kremžar 1998: 135). Ta je resnični temelj miru.

Nič manj ni mir v soodvisnosti s pravičnostjo in resnico. Krivico je lahko storiti, lahko je povzročiti neravnovesje, ustvariti nemir. Z orožjem in nasiljem je kaj lahko trebati vzroke krivic, a pri tem ustvarjati nove, še večje krivice. Vrniti mir v srce, v skupnost, v družbo pa je počasno in vedno težavno podjetje. In vendar je včasih potreben vihar. V družini, na primer, ne more biti pravega miru niti resnične ljubezni, če starši ne postavijo pravičnega reda, četudi z ostro besedo in celo s kaznijo. Pa tudi družba potrebuje jasnih prerokov, pravičnih sodnikov in odločnih vladarjev. Moč in odločnost ne potrebujeta orožja. Resnica sama je zadostna sila, da pretrese človeka in družbo do korenin. Predvsem pa je iskanje miru v človeku in v skupnosti podrejeno odpravi krivic in napak, ki so vzrok nemira. Tudi v našem slovenskem primeru ne more biti drugače. Ni miru brez resnice. Zgodovinska laž glede vzrokov in poteka revolucije je v naši narodni skupnosti vir osebnega in družbenega ne-

mira. Potrebujemo resnice, ta pa svobode. Dokler ju ni, bomo zastrupljeni z nemirom (prim. Kremžar 1984: 114 – 117).

Realizem in ravnovesje

Realizem na prvi pogled nima dosti skupnega z ravnovesjem, vendar ni tako. Že pridevnika realen in uravnovešen uporabljamo v nekaterih primerih skoraj sinonimno. »Realizem je osnova vsega uspeha, vse morale, vse jasnosti, vsega reda, vse moči. Tudi vse rasti« (Komar 1999: 107). Ko govorimo o realizmu, včasih ne opazimo, da obsega dosti več, kot je videti sprva. Ni težko priznati očitno realnost otipljivih dobrin, težje pa priznamo neizmerno resničnost še nepoznanega. Pa je bila, na primer, realnost vsemirskih poletov potencialno prisotna tudi tedaj, ko so vozili po svetu še z volovskimi vpregami. »Realizem ni le priznanje tega, kar je, niti le tega, kar je bilo, marveč vsega, kar more biti, kar je položeno v stvarstvo in kar bomo neprestano odkrivali, če se bomo poglobljali v bistvo stvari. Njegova prednost je v tem, da odpira pot v neskončne možnosti, vendar s korakom premišljenega človeka. Na tej poti ne obljublja omotičnih višin in ne grozi s strašnimi prepadi, ne pozna brezglave naglice, pa tudi ne morečega zastoja. Človek naj bi rasel in napredoval v skladu z naravo, ki ga obdaja, v smeri smisla, ki ga odkriva v svoji lastni eksistenci. Realistična pot je naporena kot vsaka pot, ki vodi navzgor. Vendar njen napor ne uničuje niti osebe niti narave in ne zahteva od človeka, da bi mu žrtvoval svoje bistvene vrednote.« (Kremžar 1984: 24).

Človek, ki zmore neprestan trud za realen pogled nase, na bližnje, na družbeno stvarnost in na celotno stvarstvo, bo praviloma zmogel najti tudi notranjo uravnovešenost med neprestanimi napetostmi. Če je takih ljudi veliko, sestavljajo realistično družbo, ki je obenem tudi družba ravnovesja. Slednjega mora namreč tudi družba doseči na mnogih področjih: tako med osebo in skupnostjo ka-

kor med posameznikom in družbo, med svobodo in pravico, med ljubeznijo do Boga in do bližnjega, med duhovnostjo in tvarnostjo, pa tudi med subjektivnim in objektivnim pogledom na eksaktnem gospodarskem torišču, na katerega Kremžar mnogokrat aplicira svoje misli (prim. Kremžar 1984: 22 – 23).

Ravnovesje ni praznina, ampak enakost sil. Zato realizem ni zadosten pogoj za ravnovesje. Mnogi napori in globoko poznanje silnic šele lahko rodijo družbeno ravnovesje in z njim tudi mir. Pot je mogoče izpeljati iz dveh enakih največjih evangeljskih zapovedi (prim. Kremžar 1980: 6 – 8). Za lažje razumevanje v enačbi med zapovedma »Gospoda« zamenja z »resnico«, »bližnjega« pa s »skupnostjo«: Ljubi resnico enako kot skupnost. Bistvo je torej v iskanju ravnovesja med ljubeznijo do ljudi in ljubeznijo do Resnice. Ker je ljubezen mogoča le med osebami, pomeni naj bi bil vsak enako vezan na Osebo, ki je vir resnice, kakor na osebo in osebe, ki so del skupnosti (prim. Kremžar 1984: 17 – 19).

Strpnost

V družbi je strpnost potrebna in je v današnji družbi tudi ena privilegiranih (morda zaradi profanega zvena) vrednot (Rode in Stres 1977: 7 – 9), čeravno jo njena etimologija predstavlja v najboljšem primeru kot soobstajanje, dopuščanje (prim. Stanovnik 1993: 43 – 54). Večkrat pomeni pravzaprav le mlahavo ali nikakršno stanje za resnico (prim. Kremžar 1999: 95). Pravzaprav se morajo danes v imenu strpnosti umikati tudi druge vrednote. Strpnost in pluralizem (prim. Kremžar 1988: 80 – 81) naj bi bila v tem, da lahko vsakdo trdi svoje in da so vsa mnenja, čeprav neutemeljena, enakovredna (prim. Kremžar 1992: 101).

Tako pluralizem ni brez nevarnosti (prim. Kremžar 1998: 156 – 159). Največja skušnjava v pluralistični družbi je, da vzamemo resnici vrednost. Kjer ima lahko vsak »svoj prav«, ne

da bi ga zato že preganjali, človek kaj lahko pride do sklepa, da nima nihče prav, ker ni ničesar, kar bi lahko služilo za normo ali pravilo. Tam zaidemo v drugo skrajnost »moralnega relativizma«, ki skuša s strpnostjo opravičiti brezbriznost do resnice. Ponašanje s svetovljansko »širino« v takem primeru ni nič drugega kakor strah pred odgovornostjo, ki jo nalaga priznanje objektivne resnice (prim. Kremžar 1984: 81). Strpnost ima tudi svoje meje. Če je kdo ob krivici, ki se nekomu godi, tako obzirno strpen, da v dogajanje ne poseže, ni boljši od brezbrizneža (prim. Kremžar 1992: 160).

»Strpnost je v tem, da potrpiamo s svojim bližnjim ne glede na to, ali ima prav ali ne, ter da se kritično poglobimo v njegovo mnenje, da mu skušamo približati resnico, ne da bi pozabili pri tem, da smo mu dolžni spoštovanje. Strpnost je posledica ljubezni, zato smo upravičeno nestrpni do zmote, a nikdar do človeka, ki se moti. Vendar to ni mogoče brez dodatnega napora, ki je vedno združen z bolečino.« (Kremžar 1984: 82).

Brezbriznost ali ravnodušnost⁸ nista strpnost, ker jima nista mar ne resnica ne bližnji. Brezbriznost je posledica sebičnosti in zato ne more prinesiti v skupnost miru. Kadar smo strpni zato, ker smo razpeti med ljubeznijo do bližnjega in ljubeznijo do resnice, živimo krščansko krepost. Nismo brezbrizni do tega, kar naš bližnji dela, pa tudi ne segamo v njegovo življenje brez spoštovanja in brez obzirnosti do tega, kar misli in čuti. Spoštovanje do človekove svobode in do resnice ustvari v nas bolečino, ko vidimo, kako se oseba, ki je predmet našega spoštovanja, upira resnici kakor bolnik zdravilu. In vendar mu ga ne smemo brezobzirno vsiljevati. Ker človek kmalu spozna, da strpnost kot družbena vrednota ni zastoj, marveč zahteva ceno v obliki »potrpljenja«, marsikdo pred njo zbeži, ker mu zmanjka poguma (prim. Kremžar 1984: 81 – 84).

Uspešnost in varnost

So vrednote, ki jih prinaša izročilo, in vrednote, ki jih poudarja današnji čas. Uspešnost je gotovo ena slednjih. Brez dvoma je tudi ta potrebna; najti pa ji je treba pravilno mesto na lestvici vrednot. Kadar postane sama sebi namen in jo vprežemo v voz človekove sebičnosti, ali kadar se spremeni v merilo človekove vrednosti, tedaj je uspešnost sposobna brezobzirno uničiti pogoje za družbeno sožitje. Zato je treba najti trdne in visoke vrednote, katerim bo človeški rod mirne duše podredil svojo uspešnost. Kadar je namreč uspešnost posledica zanimanja, to je ljubezni do stvari, ki je predmet našega dela, kadar je uspešnost sad želje po globljem spoznanju resničnosti in nam tako pomaga pri doseganju osebnega smotra, postane ta lastnost občudovanja vredna naravna krepost.

Podobno sublimacijo je treba poiskati tudi varnosti, ki je druga velika vrednota današnjega časa. Ob iskanju svojega smisla je velik del praktično že nevernega človeštva prišel do razmeroma logičnega zaključka, da je varnost največ, kar moremo pričakovati od življenja. Če je namreč življenje najvišja vrednota in samo sebi namen, kaj nam preostane drugega, kakor iskati za vsako ceno, da bi bilo to sicer brezsmiselno bivanje dolgo in udobno. Kadar je to tako, mora ves gospodarski in družbeni ustroj skrbeti v prvi vrsti za človekovo varnost in celo gospodarska uspešnost ni drugega kakor cena, ki jo plačujemo zato, da bi bili varni.

Seveda je varnost pojem, ki ima smisel samo v zvezi z nevarnostjo. »Pred kakšno nevarnostjo naj nas torej varuje gospodarstvo, ki so ga v to vlogo prisilili državni zakoni, izglasovani bodisi po množicah potrošnikov, bodisi po načrtovalcih blaginje,« se sprašuje dr. Kremžar (Kremžar 1984: 39). In potem poda zgodovinski pregled, kako je ljudstvo najprej zahtevalo varnost pred boleznijo in takoj nato pred brezposelnostjo, pred lakoto, pred revščino, pred dolgočasjem in seveda

pred smrtjo itd. Nevarnosti je namreč brez števila (prim. Kremžar 1984: 39 – 42). Vendar naj je trud še tako neomajen, življenje navsezadnje ni in ne more biti varno, ker se neizbežno konča s smrtjo. Zato je treba na pomoč priklicati »staro« vrednoto ljubezen. Če ta vlada skupnosti, more »človeku pomagati, da sprejme nevarnosti življenja pogumno, v zavesti, da ni sam in da imata globok smisel ne le njegovo delo in življenje, marveč tudi trpljenje in smrt« (Kremžar 1984: 42).

»Iskanje varnosti je v obratnem sorazmerju z ljubeznijo do življenja. Kdor hoče biti popolnoma varen, si ničesar ne upa, se ničesar ne loti in ničesar ne žrtvuje. »Kdor hoče življenje ohraniti, ga bo izgubil,« je dejal Nekdo, ki ni okleval, ko je bilo treba žrtvovati življenje za skupnost, ki jo je ljubil. ...! Prav je, da človek išče varnosti, a ne za vsako ceno; prav je, da je gospodarstvo urejeno pod vidikom uspešnosti, vendar v okviru družbe, kjer se osebe, ki jo sestavljajo, zavedajo, da imajo višji smoter od gospodarskega blagostanja.» (Kremžar 1984: 43).

Sreča

Sreče ni mogoče primerjati s sosedovo, kakor na primer primerjamo hiše ali avtomobile. Niti dosežemo je ne na tako sorazmerno lahek način kot materialne dobrine. Čeprav je sreča odvisna v pretežni meri od naše celostne odločitve za življenje (prim. Kremžar 1992: 69) in za pozitivne vrednote, jo z njenimi konkretnimi manifestacijami zlahka sopostavimo z zmernostjo. Realen človek se namreč zaveda, da popolna družba in trajna sreča na tem svetu nista mogoči. Kristjan pa še dodatno ve, da je njegova dolžnost po najboljših močeh sodelovati pri Stvarnikovih načrtih (prim. Kremžar 1998: 302). V koordinatah realnosti in zmernosti je srečno življenje lažje dosegljivo.

Literatura
Juhant, J. 2000: Utrinki ob Ehlichovem grobu 2000. *Zaveza* 38 (2000).

- Komar, M. 1999: *Pot iz mrtvila*. Ljubljana: Študentska založba.
- Komar, M. 2000: *Razmišljanja ob razgovorih*. Ljubljana: Družina.
- Kremžar, M. 1997: *Izvor in logika komunističnih pobojev*. Ljubljana: Družina.
- Kremžar, M. 1980: Svetovni nazori. Buenos Aires: SST.
- Kremžar, M. 1984: *Obrisi družbene preosnove*. Buenos Aires: SKA.
- Kremžar, M. 1986: *Pot iz socializma*. Buenos Aires: Svobodna Slovenija.
- Kremžar, M. 1988: *Stebri vzajemnosti*. Buenos Aires: SLOGA.
- Kremžar, M. 1992: *Prevrat in spreobrnjenje*. Celje: Mohorjeva družba.
- Kremžar, M. 1998: *Izhodišča in smer katoliškega družbenega nauka*. Ljubljana: Družina.
- Kremžar, M. 1999: Strpnost in resnica. *Zaveza* 33 (1999).
- Kremžar, M. 2000: *Med smrtjo in življenjem*. Ljubljana: Družina.
- Rode, F. in A. Stres 1977: *Kriterij krščanstva*. Tinje: Dom prosvete.
- Stanovnik, J. 1993: Prepričanje in strpnost. *Zaveza* 8 (1993).
- Stres, A. 1987: *Heglovo in Marxovo pojmovanje svobode*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Stres, A. 1991: *Oseba in družba*. Celje: Mohorjeva družba.
- Stres, A. 1996: *Svoboda in pravičnost*. Celje: Mohorjeva družba.
- Turk, B. 1993: Argentinska skupnost lahko matični domovini pomaga bolje doživeti slovenstvo, pogovor z dr. Markom Kremžarjem. *Tretji dan* 1 (1993).
- »Imeti prav« nas lahko v lastnih očeh dvigne nad tiste, ki se motijo, in opraviči naše delovanje in uporabo sredstev, o katerih vemo, da niso pravilna. Človek, ki »ima prav«, je lahko zelo krut, ker se mu zdi, da ga le lastna slabost ali omejenost nekaterih posameznikov loči od uresničenja velikih prividov.
- To vedenje radi opravičujejo rekoč, da iz ljubezni do resnice sovražijo vse, ki se motijo; lahko pa bi rekli o njih tudi, da sovražijo tiste, ki mislijo drugače kot oni. Zanje utegne biti med obema vzrokoma nestrpnosti bistvena razlika, za njihove bližnje pa, ki so predmet te nestrpnosti, razlike ni.
 - Neredko najde za to izgovor, češ da iz ljubezni do bližnjega raje ne »vsiljuje« resnice; lahko pa bi tako zadržanje razumeli tudi kot strah pred tujim mnenjem, zaradi katerega človek resnico izda. Tudi v tem primeru je razlika med razlogom za brezbriznost vidna le človeku samemu, družbene posledice pa so v obeh primerih enako hude.
 - »Kadar poudarjamo le ljubezen do resnice in v njenemu imenu na ta ali na drug način, delamo silo svojim bližnjim, smo izbrali sebično pot manjšega napora. ki nas končno od resnice oddalji. S silo hočemo podrediti svobodno voljo bližnjih našemu spoznanju« (Kremžar 1984: 80).
 - »Podjetnik je dolžan svojim delavcem, dokler jim ne plača toliko, kolikor jim pripada; dolžan pa je tudi svojim odjemalcem količino in kakovost blaga, katero jim zagotavlja. Tudi tu gre za ravnovesje pravičnosti. Ne bi bil pravičen, kdor bi sicer dobro plačeval delavce, pa prodajal drago ali slabo blago. Seveda bi bilo obratno neravnovesje prav tako krivično.« (Kremžar 1984: 128).
 - »Ta »razdelitvena« pravičnost skrbi za to, da člani družbe prejmejo del celotnega družbenega imetja, ki jim po zaslugi pripada, je bila včasih odvisna predvsem od pravičnosti vladarja. V demokratični družbeni ureditvi pa lega velika odgovornost razdelitvene pravičnosti na vse državljane. Ko državljan voli svoje zastopnike v zakonodajno skupščino ali izbira s svojim glasom upravitelje skupnega imetja ali predstavnike sodne oblasti, prevzame soodgovornost za pravičnost v družbi.« (Kremžar 1984: 128).
 - Ravnodušnost je celo poseben način nestrpnosti, kakor nekrvavo hudodelstvo (prim. Kremžar 1992: 160).

- S to razlago dr. Kremžar obenem razreši tudi napetost med svobodo in avtoriteto. Ko namreč človek sprejme realnost, v kateri in s katero je bil rojen, sprejme nekako samo po sebi tudi zavest in smisel avtoritete. Trdi, da zavračanje vsake avtoritete ni nič manj beg pred resničnostjo kakor omenjene naravne omejitve človeka (prim. Kremžar 1992: 135 - 137).
- »Imeti prav«, imeti v zakupu resnico, je ne le veliko zadoščenje, temveč tudi velika skušnjava.